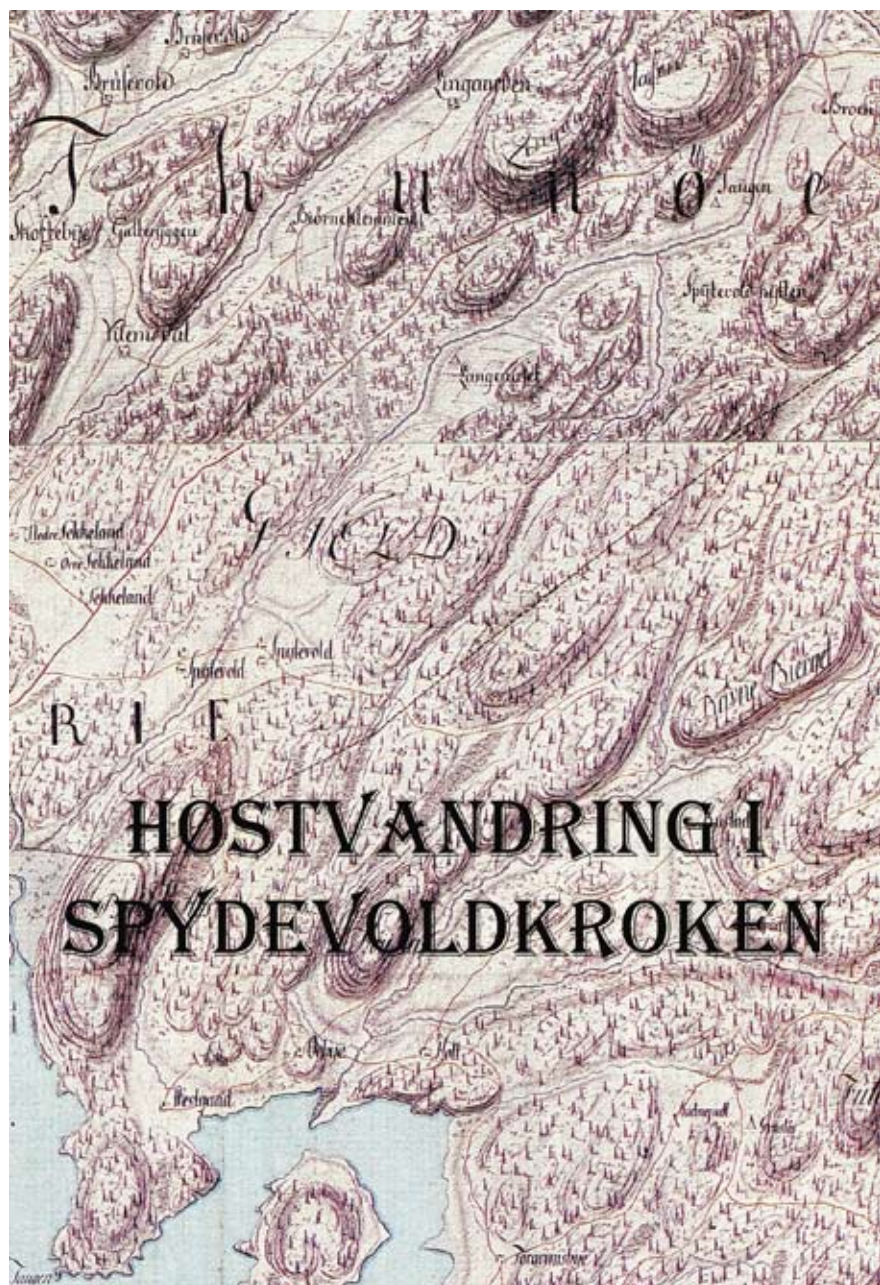

Varteig Historielag

Subot 8.2.1982

Spydevoldkroken

Spydevoldkroken har fra svært gammelt av vært delt i et østre og et vestre bruk. I biskop Eysteins jordebok – også benevnt som Rødeboken – fra rundt 1390 er **østre** Spydevold særskilt nevnt. Da hadde forresten både Varteig kirke og Nicolaskirken i Borg eierinteresser på Spydevold.

Navnet ble i oldnorsk skrevet Spjötavellir eller Spjōtevelli. Siste stavelsen –vold er grei å forklare. Det er for så vidt også første stavelsen, nemlig ”spyd” – men det er uvisst om det henvises til kaste- og støtvåpenet som ble brukt i eldre tid, eller om det refererer seg til en fjellformasjon i nærheten.

Byfogd Georg Pettersen samlet Østre Spydevold i 1860.

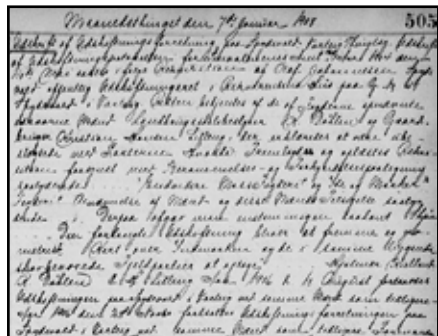
Gårdene deles

På 1660-tallet hadde man to hester, seks kuer og fem sauer på Østre Spydevold, og man sådde seks tønner korn. På den vestre gården ble det i 1667 oppgitt at man hadde to hester, ti kuer og seks sauer, og at det ble sådd sju og en halv tønne korn.

Både østre og vestre Spydevold ble delt i to halvdelar tidlig på 1700-tallet, slik at Spydevoldkroken besto av fire gårder. Forskjellen er at Østre Spydevold senere ble samlet igjen til ett bruk, mens det vestre Spydevold ble splittet i enda flere gårder.

De to gårdene på østre Spydevold ble samlet i 1860 da byfogd Georg Pettersen i Sarsborg fikk regjeringsskjøte på begge halvdelene. Fram til 1860 var det leilendinger som hadde drevet jorda.

Flere av driverne på vestre Spydevold ble selveiere før tilsvarende skjedde på østre. De første fikk faktisk regjeringens kjøpe allerede på 1820-tallet.

Protokollen fra ”Maanedstinget” 7. jan 1908, som beskriver den store utskiftningsforretningen.

Utskiftningsforretning

Oppstykkingen av vestre Spydevold førte til stor teigblanding, spesielt når det gjaldt de to gårdene hvor gårdstunene lå i en klynge øst for jernbaneundergangen.

Olav Spydevold, som senere ble gårdsbestyrer på landbrukshøyskolen på Ås, eide nabogården. Han tok initiativet til en utskiftningsforretning hvor målet var å få en bedre arrondering mellom de fire aktuelle gårdene.

Olav Spydevold er identisk med forfatteren av bygdeboka ”Varteig – en liten bygds historie” som kom ut i 1956, tre år etter hans død.

Jordskiftesaken tok til i 1904, og det hele var ikke i mål før fire år senere. Alle var

muligens ikke like fornøyd med utfallet, men tiltaket var utvilsomt nødvendig.

Utskiftingen førte til at den ene gården ble flyttet, og gårdstunet etablert i det området som hadde vært våtmark før Isesjø ble senket.

Spydevoldkroken teller i dag fire gårder, i tillegg til Vestvold.

Husmannsplasser

Det er ikke kjent at det har vært husmannsplasser under vestre del av Spydevold. Årsaken kan være at her var det såpass betydelig oppsplitting, om enn i selveierbruk, at det ikke var rom for husmannsplasser.

På østre Spydevold er det imidlertid kjent at det har vært minst to boplasser for husmannsfolk – nemlig Lyngmoen (”Løngmo’n”) og Langneset.

På et militærkart fra 1775 er avmerket to boplasser – nemlig ”Langenæset” og

”Spydevold-hytten”. Det siste er utvilsomt Lyngmoen. Kartet bekrefter for øvrig også at det den gang var fire Spydevold-gårder.

Revet omkring 1930

På Lyngmoen var det bosetting til rundt 1870. I alle fall vet vi at seksten år gamle Karen Lovise Hansdatter ble konfirmert på Lyngmoen i 1866. Foreldrene Hans Nilsen og Grethe Syversdatter var de siste husmennene der, og få år senere ble bygningene revet.

På Langneset var det bosetting vesentlig lenger. I 1900 flytter August Bernhard Olsen og kona Karoline Emilie Thoresdatter fra Bråten under Sikkeland til Langneset under Spydevold. Huset her ble revet omkring 1930, ringmuren senere, men at det hadde stått hus der kunne man se fram til omkring 1990.

Formet grenda

Det er på mange måter Iseelva og jernbanen som har formet Spydevoldkroken. Kanalen ble sprengt ut omkring 1854. Etter at Stormølla brant i 1849, gikk alle oppsitterne rundt Isesjø sammen og kjøpte restene. For forsikringspengene sprengte de ny trasé for kanalen. Vaskerhellene – et stryk litt lenger oppe – ble også sprengt, og løpet ble mudret.

Dette førte til at vannstanden i Isesjø ble senket med mellom en og to meter. Effekten av senkningen var betydelig både på Varteig- og Skjebergsiden, med mye nydyrkingsareal. Blant annet ble arealene rett under Bjønnås forvandlet fra våtmark til dyrket mark.

Selve elveløpet oppstrøms ble neppe endret, bortsett fra at det sannsynligvis ble mudret. Følgelig er elva uforandret siden midten av 1800-tallet.

Sprengningen av kanalen var altså gjort nesten 30 år før jernbanen ble anlagt. Østre linje ble jo åpnet først i 1882, og kanalsprengningen hadde på sett og vis gitt traseen for jernbanen.

125 branngraver

Det er flere fortidsminner på Spydevold – som eksempelvis bronsealderrøysa inn mot Bjønnås.

Langt mer omfattende var imidlertid det gravfeltet som ble oppdaget på Spydevold i forbindelse med byggingen av jernbanelinja i 1878. Under arbeidene oppdaget man små traktformede fordypninger fylt med kull og brente bein, leirkarskår og noen gjenstander i jern.

Gravfeltet var omtrent 250 x 500 meter, og lå dels i jernbanetraseen og dels rett vest for jernbanelinja. Ved arkeologiske undersøkelser i 1879 ble det påvist i alt 125 branngraver. Hver grav hadde en diameter på rundt 30 centimeter, og var litt dypere enn de var brede.

Gravgodset var relativt beskjedent, men representerer likevel et av de viktigste gravfunnene som er gjort i Varteig.

Stormølla i Håkefoss

Håkefoss har fra gammelt av tilhørt Spydevoldgårdene, og kverndrift var det her i hundrevis av år. Omkring år 1700 lå det to par kverner i Håkefoss som tilhørte Tune prestebol. Seks år senere inngikk Ole Akselsen og Anders Bergby en avtale med presten i Tune om nytt kvernhus.

Senere på 1700-tallet kom Håkefoss på Hafslund-godsets hender, og i 1812 ble Stormølla reist. Den var i tre etasjer og hadde et maskineri som var unikt på den tiden. 7. november i 1849 brant mølla ned.

I en kortere periode på 1840-tallet var det også sagdrift ved Håkefoss.

Vadmelstamp

Under gnr. 3041, bnr. 5 Vestre Spydevold omtaler vi Engebret Engebretsen (1794-

1852). Engebret var en foretaksom mann. Han var farver av yrke og utøvde dette håndverket på Spydevold. Han drev også en tøyresse hjemme på gården, og han bygde vadmelstamp ved Håkafoss.

Først to ord om farveriet til Engebret. Virksomheten hans lever nemlig videre i et lokalt stedsnavn, som på god Varteig-dialekt blir Færjærkøln. Når elverket hadde behov for å benevne denne kollen, ble området fullstendig feilaktig døpt Feiekollen. Engebret var nok ingen feier, men en "færjær" – og det er noe ganske annet.

Men tilbake til vadmelstampen i Håkafoss. Stampen var konstruert slik at en aksel av treverk forsynt med kraftige knagger løftet flere vertikale stempler – også disse av tre. Når ett stempel gikk opp, gikk det andre ned. Under stemplene var det en uthulet stokk som vadmelet ble lagt i.

Vadmelstampingen krevde nok fortsatt sin mann, men stampen i Håkafoss representerte en skarve revolusjon i forhold til hvordan vadmel måtte stemples hjemme på den enkelte gården. Der ble vadmelet lagt i en tønne eller en avskjæring, og så sto man og tråkket (stampet) på det til det var ferdig.

Neste eieren på 3041/5 var Johannes Olsen, og han flyttet i 1860-årene vadmelstampen til midtre Isefoss. I 1881 kjøpte Mostad i Sarpsborg stampen. Han hadde i sin ungdom vært stampegutt ved Ise. Etter få år ble stampen nedlagt.

1. Skytterbanen

Ise Skytterlag ble stiftet i 1891, med medlemmer både fra Varteig og Skjeberg. Skyttersaken er imidlertid mye eldre, og man vet at det allerede i 1867 var organiserte skyteøvelser sør for Gabestad.

Olav Spydevold skriver om Ise Skytterlag i bygdeboka som kom ut i 1956, og refererer en uttalelse fra 1915 om lagets skytebane ved "Spydevoldsmyrene" at "for tiden findes nok intet lag i Smaalene som har bedre bane."

Maleri av anlegget til Ise Skytterlag, laget av T. A. Wallin i 1972. Her ser vi også skivene på de tre holdene som banen har. Fra høyre er skivene på 100 meter, 200 meter og 300 meter.

Flyttet banen

Da Ise Skytterlags bane ble anlagt, ble standplass lagt ved brua på Skjebergdalsveien, mens skivene sto ute på myra.

I 1948 ble standplass flyttet ut på jorden, og skivene ble plassert i skogkanten mot Bjønnås.

Etter at veien til Skjebergdalen ble bygget, kom det først sti, senere vei sørover fra Spydevold Søndre fram til den nye Skjebergdalsveien. Fram til flyttingen av standplass i 1948 lå man altså på banen og skjøt tvers over denne veien. Dette var alt annet enn praktisk, og kanskje heller ikke helt trygt.

Investeringer

Skytterlaget har de siste ti årene investert rundt en halv million kroner i anlegget. Salget av lagets lokale Varden på Ise har gjort dette mulig. En av de største investeringene har vært elektronisk anvisning på 100-meteren. Det er også utført grunnarbeider for elektronisk anvisning på 200-meteren, men det er et økonomisk

spørsmål når elektronikken kan installeres.

Skytterbanen på Ise har for øvrig også en 300-meter, men denne avstanden har gått ut av skytterprogrammet.

Anlegget omfatter også et lite klubbhus og to overbygde standplasser.

Økende medlemstall

Ise Skytterlag teller rundt 150 medlemmer, og medlemstallet er økende. Mens laget tidligere hadde mange konkurranseskyttere som hevdet seg godt på stevner, er det i dag bare jegere som utgjør skytterlagets medlemsmasse.

Laget arrangerer treningsskyting til jegerprøven på fredager på forsommeren, og gjenopptar treningene på fredager og lørdager på ettersommeren og holder på fram mot elgjakta. I år avholder de 26 skytetreninger, med rundt 30 jegere på hver trening.

Gunnar Kultorp (t.v.) og Hartvig Hvidsten i skytterlagsstyret gleder seg over et lag i vekst. Her er de på 100-meteren, hvor skive fem og seks er forbeholdt jegerprøven.

Skytingens dag

Ise Skytterlag arrangerer også Skytingens dag, som i år var 18.

august. Da stiller laget med våpen og ammunisjon for dem som måtte ønske å prøve seg, og håpet er å kunne rekruttere nye – og kanskje spesielt unge – skyttere til miljøet.

Hartvig Hvidsten har vært leder i Ise Skytterlag i rundt femten år, og han har regnet ut at det blir avfyrt rundt 45.000 skudd på en sesong. – Det burde være bevis godt nok for at det er behov for laget, sier han.

2. Gruvedrift

Det har vært betydelig gruvevirksomhet i området Ise/Skjebergdalen. På vei opp mot Bjønnås passerer vi et svært godt synlig dagbrudd hvor man utvant feltspat og kvarts. Dagbruddet ligger på Østre Spydevolds eiendom.

Det er stupbratt i området, så det må ha vært en stri tårn for både hester og menn å få brakt steinmassen ned på flatmark. Det sies at hestene "akte" på baken i de bratteste partiene, enten det nå var steinmasse eller tømmer som ble fraktet ned denne veien.

Det er minst en gruve til i Spydevoldkroken, nemlig ved Lyngmoen.

Det har i alle fall ikke vært uttak i gruva opp mot Bjønnås de siste 80 årene, mens gruva ved Lyngmoen var i drift til etter andre verdenskrig.

3. Festningen på Bjønnås

Isejø Batteri på Bjønnås (Bjørnåsen) ble anlagt i 1902. Året etter blir dokumenter tinglyst der Østre Spydevold avgir grunn til vei og tomt til Forsvaret.

Fire år tidligere hadde det vært en stor feltmanøver i området, og det var kanskje da man oppdaget den strategiske beliggenheten på Bjønnås. Plassert 100 meter over Isejø kunne man fra anlegget ha fri utsikt mot øst, sør og vest. Isejø Batteri fikk to hovedskyteretninger, en på hver side av Isejø.

Glomma-linjen

Festningen på Bjønnås inngikk som en viktig del av "Glomma-linjen", sammen med blant annet Greåker fort, Ravneberget og Østre og Vestre batteri på Kurland/Landeåsen.

Glomma ble nemlig sett på som en hovedforsvarslinje blant annet for å sikre landtilgangen til Oslo.

Det var av felles norsksvensk interesse å sikre både den norske og svenske hovedstaden mot angrep fra fienden. Oberstløytnant Herzberg holdt et foredrag i Halden i 1887, og han mente at angrep "kan komme fra Russland, Tyskland eller under visse politiske konstellasjoner også fra England, muligens fra Frankrike". Noen oppløsning av den norsksvenske unionen var på det tidspunkt ikke tema.

Siktebordet står fortsatt

Batteriet på Bjønnås var beregnet for ni kanoner med en kaliber på 10,5 cm eller mindre. Siktebordet med de innhogde hovedskytteretningene minner om det som en gang var. På festningen ligger det dessuten brystvern på tre kanter. Dette er 80-90 cm høyt og svært godt synlig.

Hytta som står inne på området ble reist på 1950-tallet. Skjeberg og Varteig HV-område brukte hytta og området rundt under de årlige HV-øvelsene nesten hvert år fra 1975. Hytta fungerte da som kommandoplass. I 1991 fikk "Isesjøbatteriets befalsforening" (HV) disposisjons- og bruksrett til hytta, men Forsvarets Bygningstjeneste hadde fortsatt eierskapet.

Orienteringslag

Fra 2005 har Varteig Orienteringslag og Sarpsborg Orienteringslag hatt avtale med Forsvarets eiendomsselskap om leie av denne hytta med område rundt.

Det er uvisst om det i det hele tatt ble plassert ut kanoner på Bjønnås. I alle fall er det ingen spor tilbake fra eventuelle kanonanlegg.

Festningsanlegget på Bjønnås kan nås fra to kanter. Ene muligheten er i ganske bratt sti fra skytterbanen, med en mulig avstikker til hanggliderrampa. Det andre alternativet er via Festningsveien fra Østre Spydevold.

Inngangsportalen til Bjønnås, tegnet av Anne Sofie Bergerud. Tegningen utgjorde forsiden på Varteig Historielags årstidsskrift Inga for 2005, som hadde en lengre artikkel om forsvarsverket på Bjønnås.

Til venstre ser vi hytta på Bjønnås med siktebordet i forgrunnen. Til høyre har Per Ludvig Spydevold slått seg ned på brystvernet på festningen.

4. Den gamle Skjebergdalsveien

Fra Bjønnås går deltakerne på høstvandringen ned Festningsveien, og kommer inn på den gamle veien til Skjebergdalen like før Østre Spydevold. Skjebergdalsveien følges helt bort til Saga.

Denne veien var i alle fall anlagt før 1770-tallet, og gikk fra Skjebergdalen, over Øbyåsen, forbi Spydevold og fram til Østre Sikkeland. Der ble den knyttet sammen med veiforbindelsen fra Ise mot Rakkestad.

Ny vei fra Skjebergdalen mot Ise kom i forbindelse med anleggelsen av Østfoldbanens østre linje, som ble åpnet i 1882.

”Kong Erik”

I kant mot Bjønnås ligger en steinrøys som går under navnet ”Kong Erik”. Den har blitt benevnt som en gravrøys fra bronsealderen.

Slike graver ble anlagt høyt og fritt, slik at den døde hadde vid utsikt ut over det området hvor vedkommende hadde virket i levende live.

Steinsettingen er godt synlig, med et tverrmål på mellom tre og fire meter.

”Kong Erik” er registrert av arkeologer, men har aldri vært undersøkt. I beskrivelsen av steinansamlingen på kulturminnekart.no trekkes det i tvil om det er en gravrøys. Det antydes at det heller kan være restene av en liten steinhytte.

Uansett hytte eller ”kongegrav” – det gir jo rom for fantasien!

5. Østre Spydevold – gnr. 3040, bnr. 1

Østre Spydevold – som har vært én driftsenhet siden byfogden og magistraten i Sarpsborg kjøpte gården i 1860.

Østre Spydevold ble tidlig på 1700-tallet delt i to, men ble samlet igjen i 1860 da Sarpsborgs magistrat og byfogd Georg Pettersen fikk regjeringens skjøte på hele Østre Spydevold.

Går vi tilbake til skattemanntallet for 1723 ser vi at Tune Prestebol eide gården. Leietakere var Gulbrand Pedersen og Baard Søfrensen, og de sådde en halv tønne blandet korn, fem tønner havre, i tillegg til litt hvete, lin og hamp. Besetningen besto av seks ”creaturer”, tre hester og fem sauer.

Selveierbruk

Gården ble altså selveierbruk med byfogden, selv om han ikke drev gården i egen regi. Det gjorde imidlertid Lars Jensen og kona Anne Sofie Svendsen, som kjøpte Østre Spydevold i 1885. Anne var fra Skiptvet, mens Lars hadde eid 3042/7 Sikkeland sammen med broren Ole.

Det var også på Sikkeland at barneflokket til Anne og Lars var blitt født. De seks barna var:

- Johan Sigvart (1861-1933). Drev forretning i Fredrikstad. Gift første gang med Anne Marie Larsen (1861-1896) fra Mellebybråten, og andre gang i 1902 med Karoline Nikolaisen (1878-1910) fra Rød.

- Anders (1864-1926). Se nedenfor.

- Ole (1867-1954), gift med Hilda Gustava Evensen (1874-1957) fra Revhaug i Råde.

- Maren Oline (1872-1950), gift med Ole Johannesen og omtales under Søndre Spydevold.

- Kristian (1875-1957). Han var offiser, gift med Signe Dahl fra Torsnes.

- Ludvig (1877-1955), gift med Malene Alvilde Revhaug og omtales under Vestre Spydevold.

Tre søsken i kroken

Det var sønnene Anders og Ludvig Larsen som overtok på Spydevold. De drev gården sammen i omkring fire år, før Ludvig kjøpte Vestre Spydevold.

Anders var født i 1864, og var gift med Helga Kristine Revhaug fra Råde. Som vi vil se, var ikke Anders den eneste i søskenflokket som forble i Spydevoldkroken. Søsteren Maren Oline giftet seg med Ole Johannesen på 3041/11, 12 Spydevold, mens broren Ludvig altså kjøpte 3041/5 Spydevold.

Helga og Malene – ektefellene til Anders og Ludvig – var for øvrig søstre, og var i oppveksten på Revhaug i Råde naboer til Hilda, som ble gift med en tredje bror fra Østre Spydevold – nemlig Ole. Neppe tilfeldig.

Helga og Anders fikk åtte barn:

- Lorang (født i 1911), se nedenfor.

- Hans (1913), gift med Ågot Hen fra Eidsberg. De fikk to barn; Kai (1944) og Brit (1946).

- Arne (1917), se nedenfor.

- Aslaug (1919), gift med Ole Jørgen Borge fra Råde. De fikk tre barn; Magne (1945), Aase Marit (1948) og Ragnhild (1952).

- Sverre (1921), døde 20 år gammel av poliomyelitt mens han gikk på Haga Jordbruksskole.

- Håkon (1921), døde like etter fødselen.

- Ole (1922), se nedenfor.

- Hjørdis Synnøve (1925), gift med Olav Sæves. De fikk sønnen Steinar (1946).

Tre brødre overtar

Anders døde i 1926, og Helga drev gården videre sammen med barna. Brødrene Lorang (1911-1996), Arne (1917-1993) og Ole (1922-1999) overtok gården i 1947, samme året som moren døde.

Lorang og Arne var ugifte. Ole ble gift med Marie Falla (1912-1999) fra Fetsund. Barn:

- Eli (født i 1945), se nedenfor.

- Annie (1954), gift med Arve Rognerud på Korum i Rakkestad. De har tre barn; Marie Helene (1978), Hans Arve (1981) og Ole Martin (1983).

I 1974 overtar Eli og mannen Hans Glomsrud Østre Spydevold. De fikk barna Nina Marie (født i 1968) og Arne Thorbjørn (1973).

Nina og ektemannen Dyre Tangnes Saxrud overtok gården i 2003. De har tvillingene Syver og Ole (født i 2002).

Flyfoto av Østre Spydevold, tatt i 1959.

Driver Tune Utemiljø

Gården ble i 2013 solgt til André Belsby. Han er utdannet anleggsgartner og driver firmaet Tune Utemiljø som ble etablert i 1984.

André Belsby er fra 2095/4 Søndre Helgeby på Hafslundsøy, som han overtok i 2008. Han er gift med Anne Karen Belsby og eier og bebor 3035/6, 7 Belsbymoen. Anne Karen og André Belsby har tre barn – Thora Anette (født i 1990), Maria Karine (1992) og Victoria Madeleine (1997).

Melk og gris

Det ble drevet med kuer på Østre Spydevold fram til 1971. Fra 1977 til ut på 2000-tallet var det fleskeproduksjon. Siden har driften vært basert på korn.

Ifølge Gårdskart på nett er gården på rundt 260 dekar fulldyrket jord og 1960 mål utmark og skog av vekslende bonitet.

Våningshuset på gården er fra 1954. Ny låve brant kort tid etter at den var reist, og ble gjenoppbygd på 1920-tallet.

”Stabburstua” – som har spesialisert seg på tilvirking og salg av hjemmelagde gårdsprodukter – har sitt tilhold på gården.

6. Nordre Spydevold – gnr. 3041, bnr. 7 og 8

Nordre Spydevold – også benevnt som Vestre Spydevold.

Gården benevnes også som Spydevold vestre – og er definitivt utskilt fra det som en gang var et samlet vestre Spydevold. Selveiende ble gården i 1824, med Ole Bårdsen og kona Marthe Olsdatter, som fikk regjeringens skjøte på gården dette året.

Marthe og Ole fikk tre barn – Inger Marie (født i 1803), Anne Marie (1804) og Hans (1806), og sønnen overtar i 1830. Han blir samme året gift med Marthe Nilsdatter fra Nes, og de får barna: Marthe (født i 1831), Inger Marie (1833), Ole (1835), Andreas (1837), Juliane (1840, gift med Iver Mathisen Hasleødegård), Helene (1843) og Bollette Elisabeth (1845, gift første gang med Børge Olsen og andre gang med Iver August Borgersen).

Det blir eldste sønnen Ole som overtar gården. Ole var gift med Emilie Marie Andersdatter Knatterud (født i 1842), og de fikk barna Karen Julie (født i 1864), Anette Juliane (1866) og Helene Olava (1873).

Gården selges

I 1899 selger Ole Hansen Spydevold gården til Gustav Amundsen (1862-1948) og kona Josefine Marie Jonsen (1868-1953). Gustav var født på Ryen østre i Tune, mens Josefine var fra Stenklopp i Berg.

Josefine og Gustav fikk fem barn:

- Helga Jørgine (1899-1974), se nedenfor.
- Anna (1901-1987), gift med Edvard Andersen Tomta.
- Gunda Marie (1904-1979), gift med Hans Kristian Kristiansen Fuglenes, Degernes.
- Inga Matilde (1907-1960), gift med Ole Ludvig Næss, Skjeberg.
- Agnes Josefine (1907-1928), ugift.

Helga ble gift med Arnt Andersen Tomta (1893-1933), og hun drev gården alene i noen år etter at hun overtok i 1937. Tre år senere blir hun gift med Alf Frigaard (1903-1980) fra Nes på Romerike.

Helga og Arnt fikk datteren Gudrun Marie (født i 1930). Hun var gift med Lars Engelsvold (1923-1980), og de har tre barn:

- Arnt Geir (1953).
- Marit Helene (1955).
- Rut Elisabeth (1967).

Helga og Alf fikk barna:

- Karen Anfrid (født i 1940), gift med Jon Skjelin og eier Frigaard på Nes på Romerike.
- Trygve (1943), se nedenfor.

Fortsetter i slekta

Det blir sønnen Trygve Frigaard som overtar foreldregården. Det skjer i 1972. Seks år tidligere hadde han giftet seg med Jorun Olsen (født i 1945). Jorun og Trygve fikk to barn – Bjørn Erik (1968-1995) og Trond Olav (født i 1973).

Dagens eiere er Trond Olav Frigaard og kona Anne Karine (f. Iversen – 1973). De overtok i 2000, og har døtrene Mille Marie (født i 2003) og Selma (født i 2006).

Ifølge Gårdskart på nett er gården på drøye 80 dekar fulldyrket jord og rundt 230 dekar skog av ulik bonitet. Melkeproduksjonen ble avsluttet på gården i 1961, til fordel for korndyrking.

Våningshusene på gården er fra 1974 og 1983. Låve og stall er fra 1948, mens fjøset

er fra 1905.

**Flyfoto
av
gården
tatt i
1959.**

7. Saga

Neste stopp på høstvandringen blir ved Saga. Dette er et nyere lokalt stedsnavn, basert på gårdssaga som ble bygd her på 1940-tallet som et felles prosjekt mellom flere av gårdsbrukene i Spydevoldkroken. Skjæring av tømmer til eget bruk pågikk her til midten av 1980-tallet.

Området ved Saga har imidlertid en rik lokalhistorie, ettersom det her lå to gårdstun som begge er borte:

7a. Gården som flyttes – gnr. 3041, bnr. 11 og 12

Ved den store utskiftingsforretningen i årene 1904-1908 ble dette en helt ny gård. Navnet ble Søndre Spydevold, og gårdstunet ble plassert på en forhøyning i terrenget i det området som ble nydyrket etter senkingen av Isesjø. De gamle i Spydevoldkroken kunne fortelle at før Isesjø ble senket i 1854, ble båtene fortøyd bare 50 meter lenger sør, der det nå står ei stor bjørk.

Det er ikke spor tilbake etter gårdstunet som lå her fram til for drøyt 100 år siden. Låvebrua var det siste som forsvant. De siste rester ble borte tidlig på 1990-tallet.

Øvrig historie om gården finner du under pkt 9 – Søndre Spydevold.

7b. Gården som blir tilleggsjord – gnr. 3041, bnr. 1 og 2

Fram til de omfattende grensereguleringene mellom gårdene på Vestre Spydevold tidlig på 1900-tallet, lå gnr. 3041, bnr. 1 og 2 Spydevold kloss i gårdstunet på 3041/11 og 12. Gårdstunet på 3041/5 Vestre Spydevold ligger rundt 300 meter lenger sør.

I likhet med Østre Spydevold var også Vestre Spydevold opprinnelig kirkegods, og lå under Tune Prestebol. Hans Johannesen og kona Christense Brynildsdatter ble selveiere på halve Vestre Spydevold i 1824, da de fikk regjeringens skjøte på eiendommen.

Gården deles – og samles

Det som i dag tilsvarer bruksnummer 1 og 2 solgte Hans og Christense samme året til Hans Engebretsen (1788-1850) og kona Christense Johannesdatter (1795-1887). Hans Engebretsen var fra Kampenes, mens kona var fra 3042/3 Sikkeland.

De fikk en datter, Helene Hansdatter (1827-1917), som i 1854 ble gift med Jens Jørgensen (1827-1907) fra 3042/1 Sikkeland.

Som enke deler Christense eiendommen, slik at hun får bruksnummer 1 og datter og svigersønn bruksnummer 2. Delingen ble imidlertid kortvarig, for i 1887 er Helene og Jens eiere av hele gården igjen.

Blir tilleggsjord til nabogården

Helene Hansdatter og Jens Jørgensen hadde sønnen Hans Jørgen (1854-1937), og han giftet seg i 1879 med Gabrielle Halvorsen (1852-1935) fra Hevingen. Hans og Gabrielle tok over 3041/1 og 2, men ga den ganske raskt videre til sønnen Johan.

Etter jordskiftesaken, solgte Johan Hansen Spydevold gården til naboen Ludvig Spydevold, som hadde kjøpt bruksnummer 5 kort tid før.

Videre eierrekke finner du under pkt. 8 – Vestre Spydevold.

Per Ludvig Spydevold har slått seg ned på gården som ikke er lenger. Uthuset og en gårdsbrønn forteller om gårdstunet som lå her fram til for rundt 100 år siden.

Ble feriested

Gabrielle og Hans fikk vederlagsfritt bruksretten på bolighuset på 3041/1 og 2 da sønnen solgte. Huset ble brukt som feriested. Først i 30 år, og senere ble avtalen forlenget i ytterligere 30 år for etterkommerne. Avtalen opphørte på 1960-tallet, og boligen ble revet.

Et uthus ble stående igjen, og er fortsatt i bruk. Trolig er det den eldste bygningen i Spydevoldkroken. Både uthuset og gårdsbrønnen vitner om at det lå et tun der.

Fem små barn blir foreldreløse

Gabrielle og Hans hadde fem barn:

- Helga (født i 1882), gift i 1902 med Oluf Edvard Schmutz fra Sarpsborg.
- Johan (1883), gift i 1904 med Karen Andrine Nilsen Bergby. Karen dør allerede i 1914, 28 år gammel – og Johan dør bare seks år senere.

- Marie (1887), gift i 1906 med Harald Edvin Gustavsen.

- Karoline (1890), gift med Martin Mathisen Holtet.

- Henrik (1893), gift i 1914 med Martha Holtet.

Da Karen og Johan døde i så ung alder, etterlot de seg seks små barn – der eldestebarnet bare var ni år da moren døde av nyrebetennelse. De seks barna var:

- Ragnhild (1905), gift med Manfred Johnsen fra Sarpsborg.

- Erling (1906), døde bare 24 år gammel.

- Ivar (1908), gift med Marie Olsen Sandvold.

- Gunnborg (1910), gift med Sverre Andersen fra Sarpsborg.

- Marie (1912), gift med Mathis Huseby Alkerød fra Berg.

- Mina (1914), døde som spedbarn.

Martha og Henrik Spydevold, yngste sønn og svigerdatter til Gabrielle og Hans, kjøpte i 1933 gnr. 3042, bnr. 2 og 20 Stubberud, der det i mange år ble drevet minkfarm.

8. Vestre Spydevold – gnr. 3041, bnr. 3 og 5

Selveierrekka på Vestre Spydevold starter med Hans Johannessen og kona Christense, som er omtalt under bnr. 1 og 2. Her skiftes det imidlertid kjøpt eiere, via Brynild Johannesen (1788-1824) fra 3042/3 Sikkeland til Engebret Engebretsen (1794-1852) fra Rendalen og kona Anna Engebretsdatter (1782-1871) fra Ringerike.

Bygdebokforfatteren

Anna og Engebret fikk ingen barn. Da Engebret døde, giftet enken seg i 1853 med

Vestre Spydevold – som fikk kjøpt nabogården som tilleggsjord etter utskiftingsforretningen for drøyt 100 år siden. Flyfoto fra 1958.

Johannes Olsen Lindemark (1825-1892). Også disse var barnløse.

Da Anna døde i 1871, giftet Johannes seg igjen med Ellen Nilsdatter Torkildsrud (1846-1924) fra Eidsberg.

Ellen og Johannes fikk to barn:

- Olav (1876-1952), som ble gårdsbestyrer på Ås landbrukshøyskole og forfatter av blant annet bygdeboka "Varteig – en liten bygds historie" som kom ut i 1956.

- Anna Mathilde (1878-1917), var ugift.

Olav Spydevold tok over gården etter sine foreldre, men solgte allerede i 1911 til Anders Næss (1876-1938).

Lensmann Næss

Anders Næss var født på Kampenes, men med røtter fra Bergsland. Han var gift med Olga Johannesdatter Lunde (1874-1951). Anders Næss var en dyktig forretningsmann og drev også lenge som trelasthandler. Han var lensmann i Varteig i årene 1911-1919.

Anders Næss selger i 1913 gården til Ludvig Larsen Spydevold (1877-1955) fra Østre Spydevold. Næss skiller imidlertid fra den jorda som lå på vestsiden av jernbanen. Det dreide seg om rundt 70 mål jord og et par skogteiger som han kalte Vestvold. Omkring 20 mål jord og litt skog kom fra Sikkeland, og ligger vest for den gamle riksveien.

Næss selger imidlertid allerede i 1917 Vestvold, men kjøper det tilbake igjen i 1932. Da bygde Anders Næss og kona blant annet boligen som står på Vestvold i dag.

Vestvold blir gamlehjem

Olga og Anders Næss testamenterte Vestvold til Varteig kommune, med uttrykt ønske om at stedet skulle brukes som gamlehjem. Så ble også tilfelle. Vestvold ble tatt i bruk som gamlehjem i 1952, og hadde funksjonen fram til Vartun ble tatt i bruk i 1978. I dag er Vestvold kulturhus, samtidig som det også er barnehage på området.

Jorda på Vestvold har vært bortleid siden 1957. Først i mange år til eierne på 3041/5 Spydevold – hvor eiendommen ble utskilt fra – og nå i noen år til Varteig Agro, et driftselskap som Per Ludvig Spydevold, Ole Johan Nyborg og Rune Navestad driver sammen.

Malene og Ludvig

Ludvig Larsen Spydevold (1877-1955) var yngst i en søskenflokk på seks på Østre Spydevold. Han giftet seg i 1909 med Malene Revhaug (1882-1962) fra Råde.

Malene og Ludvig fikk sju barn:

- Lars (født i 1910), gift med Aagot Jensen fra Rolvsøy.
- Kristine (1912), gift med Torleif Hagen fra Ski.
- Anne Sofie (1914), var ikke gift, bosatt i Oslo.
- Harriet (1916), gift med Kristian Lilledahl.
- Louise (1918), gift med Otto Brenne på Brunshby.
- Jens (1920), se nedenfor.
- Olav Godtfred (1922), se nedenfor.

Bronsealdergrav på Vestvold

Da branngravene på Spydevold ble avdekket i forbindelse med anlegging av jernbanen, ble det samtidig gjort en arkeologisk registrering av en stor gravhaug på Vestvold.

Undersøkelsen ble foretatt i 1879, og dette er hva som er skrevet ned om steinrøysa: "På et trebart sted sydvest for de ovenfor omtalte brannpletter og i syd-sydøst for gården Sikkeland østre lå en rund lav stenrøis som var opplagt på bare fjellet. Den var 26 fot i tverrmål og omtrent en fot dyp. Røisen ble undersøkt av Nicolaysen i 1879 og det ble da kun funnet litt kull i den ene side."

Gravrøysa ble datert tilbake til bronsealder/jernalder.

To sønner overtar

I 1954 selger så Malene og Ludvig gården til sine to yngste sønner, Jens og Godtfred. I 1968 kjøper de også gnr. 3007, bnr. 4 Brunsby av sin søster og svoger Louise og Otto Brenne.

Jens giftet seg i 1955 med Marie Pauluda Reitan (født i 1922). Marie og Jens fikk barna:

- Jan (født i 1955). Han har døtrene Kathrine (født i 1983) og Mona (1987) i ekteskap med Anne Kristin f. Nærby, og sønnen Jan Espen (1998) med Nadzjeja Mafuszezak. Jan overtok Brunsby i 1990.

- Tove Malene (1958), gift med Svein Helge Bjørnstad. Deres barn er Elisabeth (1981) og Madelein (1985).

Olav Godtfred giftet seg i 1953 med Helene Skalle (1927-1997), og giftet seg som enkemann igjen med Olga Johanne Bøe, født Brenne (1921-2011).

Helene og Godtfred fikk barna:

- Berit (1954), gift med Jan Erik Tallaksen. Deres barn er Geir Sune (1985), Levi André (1993) og Hanna Priscilla (1996).

- Per Ludvig (1958). Se nedenfor.

Godtfred døde i 2007.

Siste med melk

Per Ludvig Spydevold tok over gården etter far og onkel i 1990. Han giftet seg i 1980 med Ingunn Rugland, og de fikk barna Monica (1986) og Silje (1988). Per Ludvig giftet seg igjen i 1997 med Bente Kågen, og de har to barn – Ida-Helene (1998) og Andreas (2002).

Det ble drevet med melkeproduksjon på Spydevold med et 20-talls kuer helt fram til 2004, og var følgelig den siste i Spydevoldkroken som sluttet med kuer.

I dag er det noen sauer på gården, mens kornproduksjonen er i regi av firmaet Varteig Agro, som Per Ludvig Spydevold driver sammen med to partnere.

Ifølge gårdskart på nett er gården på rundt 130 mål jord og 425 mål skog av forskjellig bonitet.

Våningshuset er bygd i 1945, og påbygd i 1974. Låven er fra 1907, stall fra 1914 – men omgjort til ungdyrfjøs i 1984 – fjøset er fra 1922, vognskjul fra 1930 og redskapshus fra 1980.

9. Søndre Spydevold – gnr. 3041, bnr. 11 og 12

*Søndre
Spydevold
– slik
gårdstunet
framstår i
dag.*

Brynild Johannesen fra Sikkeland (1788-1880), som vi nevnte under Vestre Spydevold, eide også tilsvarende det som ble bruksnummer 11 og 12. Brynild var gift to ganger – først i 1825 med Anne Jonsdatter Bø (født i 1776) og så i 1865 med Anne Marie Iversdatter Hauger (1841).

I 1863 selger Anne Marie og Brynild denne delen av eiendommen til Iver Johannesen (1813-1888) fra Småberg. De forbeholdt seg for øvrig føderåd på livstid ved salget.

Iver Johannesen var i 1838 blitt gift med Anne Jonsdatter Hauger (født i 1818). Anne

og Iver var forresten søskenbarn, ettersom Ivers mor Ellen Svendsdatter og Annes mor Kirsti Svendsdatter var søstre fra Brunshby.

Datter og svigersønn

Anne og Iver hadde to døtre:

- Berthe Oline (1839-1910). Se nedenfor.

- Karen Juline (født i 1855). Hun får i 1873 datteren Anne Marie med Johannes Olsen Henskleven.

Berthe Oline gifter seg med Johannes Mathisen (1843-1905) fra 3050/12 Bergby, og det er de to som blir de neste eierne og driverne av gården.

Gården fortsetter i slekta ved at en sønn av Berthe og Johannes tar over. Det er Ole, som er født i 1872, og som gifter seg med Maren Oline Larsdatter (1872-1950) fra Østre Spydevold.

Gårdstunet flyttes

Det blir med Maren og Ole som eiere av gården at man får grensereguleringen mellom gårdene, og flytting av gårdstunet. Det må ha vært en betydelig oppgave, både praktisk og økonomisk. Noen hus ble flyttet, men de fleste bygningene ble reist nye på det nye tunet.

En stor uanflokke vokser opp på den "nye" gården:

- Johan (1900-1965). Se nedenfor.

- Lars (1902), gift med Martha Moen.

- Arnt Sigvart (1904), gift med Dagmar Lunde.

- Kristian (1906), gift med Alise Andersen.

- Anna Sofie (1908), dør fire år gammel.

- Margit Otilie (1912), dør som spedbarn.

- Solveig Marie (1915), gift med Georg Henry Olsen.

Eldstesønnen overtar

Fjerde slektsleddet på gården blir Maren og Oles eldste sønn Johan. Han ble gift med Kirsti Rikardsdatter Sælid (1908-1967), og de får to barn:

- Jorun (født i 1939), gift i 1964 med Leif Petter Nyborg (født i 1930). Se mer nedenfor.

- Astrid (1943) Hun har ingen barn.

Jorun og Leif Petter Nyborg overtok gården i 1964. De har to barn:

- Liv Kristin (født i 1968), gift med Erik Olafsen.

- Ole Johan (1971). Han har sønnen Storm William (født i 2004) i et tidligere samboerskap med Beate Andersen, og er i dag samboer med Elisabeth Hansen.

Ole Johan overtok gården i 1999.

Ifølge de nettbaserte gårdskartene er gården på 108 mål jord og 150 mål skog.

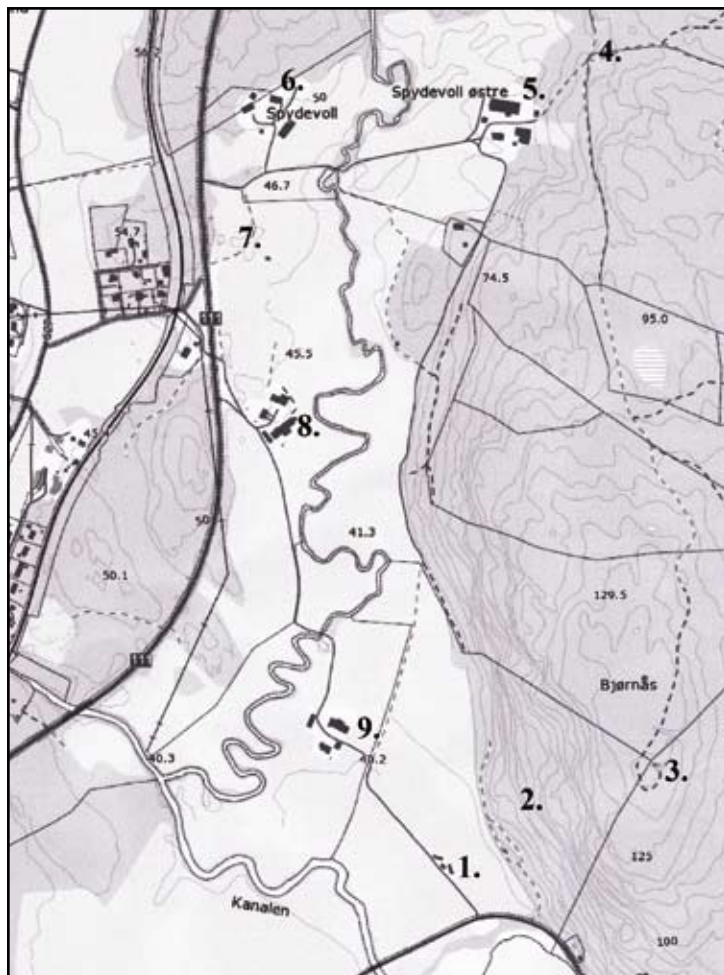
Våningshuset er bygd i 1923, men påbygd og restaurert i 1978. Både bryggerhus og

låve med fjøs er fra tidlig på 1900-tallet, mens et redskapshus sto ferdig i 1966.

Produksjon av korn skjer gjennom Varteig Agro sammen med to partnere.

**Søndre Spydevold
fotografert i 1959.**

1. Skytterbanen.
2. Gruve.
3. Bjørnås.
4. Den gamle Skjebergdalsveien.
5. Østre Spydevold.
6. Nordre Spydevold.
7. Saga.
8. Vestre Spydevold.
9. Søndre Spydevold.

SARPSBORG KOMMUNE
støtter det lokalhistoriske arbeidet

Hefte i anledning Varteig Historielags høstvandring i Spydevold-kroken 24. august 2013 er laget av Øistein Bøe, i samarbeid med Per Ludvig Spydevold. Kilder har blant annet vært tidligere artikler i historielagets årstidsskrift Inga, folketellinger, kirkebøker og de to bygdebøkene som er utgitt for Varteig.

Varteig Historielag

Stiftet 6.2.1982